

Aktywność zawodowa oraz przejście na emeryturę w opinii polskich seniorów

Occupational activity and retirement in the opinion of Polish seniors

Katarzyna Pawlikowska-Łagód, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Zakład Etyki i Filozofii Człowieka

Olga Dąbska, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, Zakład Patologii i Rehabilitacji Mowy

Typ artykułu: oryginalny artykuł naukowy.

Źródło finansowania badań: środki własne Autorów.

Źródło finansowania artykułu: środki własne Autorów.

Cytowanie: Pawlikowska-Łagód K., Dąbska O., (2018) *Aktywność zawodowa oraz przejście na emeryturę w opinii polskich seniorów*, „Rynek-Społeczeństwo-Kultura” nr 2(28), s. 146-148, https://kwartalnikrsk.pl/Artykuly/RSK2-2018/RSK2-2018-Pawlikowska-Lagod_Dabska-aktywnosc-zawodowa.pdf

STRESZCZENIE

W literaturze przedmiotu zaznajomić się również można z analizami dotyczącymi zadowolenia seniorów z aktywności zawodowej, przejścia na emeryturę i związanej z tym procesem kondycji finansowej. Niemniej jednak, pomimo prowadzonych badań piśmiennictwo dotyczące omawianej kwestii jest wciąż ubogie. Celem niniejszego artykułu jest zbadanie czy wiek determinuje opinie seniorów na temat ich aktywności zawodowej i możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych. Badania przeprowadzono wśród 120 osób starszych zamieszkujących makroregion lubelski. Seniorzy byli w wieku od 60 do 87 lat. Narzędzie badawcze stanowił Indeks Jakości Życia Ferrans i Powers Wersja III Ogólna. Przeprowadzona analiza pozwoliła na następujące wnioski: wraz ze wzrostem wieku badanych seniorów wzrasta ich pozytywna ocena okresu przebywania na emeryturze.

Słowa kluczowe: aktywność zawodowa, praca, emerytura, satysfakcja.

In the literature of the subject you can also get acquainted with the analyzes of the satisfaction of seniors with their professional activity, retirement and related financial condition. Nevertheless, despite the research conducted, the literature on the subject is still poor. The purpose of this article is to examine whether the age determines the senior's opinion about their professional activity and the ability to meet their financial needs. The study was conducted among 120 elderly people living in Lublin macroregion. Seniors were 60 to 87 years old. The research tool was the Quality Index of Ferrans Life and Powers General Version III. The analysis allowed the following conclusions: As the age of the seniors increases, their positive assessment of the length of their retirement increases.

Keywords: occupational activity, work, retirement, satisfaction, chamber of audit.

ABSTRACT

Wstęp

Jakość życia osób starszych staje się obecnie przedmiotem zainteresowania wielu przedstawicieli środowisk społecznych i medycznych. W literaturze przedmiotu zaznajomić się można w wieloma aspektami dotyczącymi poziomu ich życia, stanu zdrowia, funkcjonowania w społeczeństwie oraz dyskryminowania. Wzbogacanie piśmiennictwa tą tematyką spowodowane jest przede wszystkim zachodzącymi zmianami demograficznymi, które warunkują coraz szybsze starzenie się społeczeństwa. Proces ten niesie za sobą wiele konsekwencji społeczno-ekonomicznych na płaszczyznach analizy mikro, mezo i makro. Do kluczowych następstw zalicza się zwiększenie wydatków na opiekę medyczną, pomoc środowiskową i instytucjonalną, zmniejszenie się potencjału opiekuńczego najbliższej rodziny oraz znaczące obciążenie systemu emerytalnego (Błęadowski 2012). Świadczenia emerytalno-rentowe w obecnych czasach nie dają seniorom gwarancji pomyślnego i godnego życia oraz zapewnienia odpowiednich warunków egzystencjalnych. Dlatego też wielu z nich pozostaje jak najdłużej aktywnymi zawodowo. Dzięki temu zapewniają sobie trwałe zaplecze finansowe, niezależność od rodziny i instytucji pomocowych, niemożność wykluczenia społecznego oraz ciągły kontakt z daną społecznością. Motywacją seniorów do pozostania na rynku pracy są również takie czynniki jak: chęć przekazania

swojego doświadczenia młodszemu pokoleniu, traktowanie pracy jako sensu życia, chęć potwierdzenia swojej wartości i użyteczności (Mandrzejewska-Smól 2014).

Według najnowszych danych zawartych w analizie przeprowadzonej przez Główny Urząd Statystyczny pt.: „Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2015 r.” wynika, iż w 2015 roku osób pracujących po 50 roku życia było w Polsce 28% i wskaźnik ten wzrastał systematycznie od 2010 roku (25,9%). Jednakże zdecydowanie większą grupę pracujących stanowili mężczyźni a niżeli kobiety (42,2%; 26,4%), zaś wśród mieszkańców wsi i miast wskaźnik wynosił 33,6% oraz 33,2%. W czwartym kwartale 2015 roku osoby po 50 r.ż. pracowali głównie jako pracownicy najemni w sektorze publicznym i prywatnym, pracowali na własny rachunek oraz pomagali w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej (Główny Urząd Statystyczny 2017). Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej określa, iż w 2015 roku w grupie wiekowej 50-64 lata co druga osoba była aktywna zawodowo. Ponadto w porównaniu z rokiem 2014 liczba pracujących w tej grupie wzrosła o 5,4%, zaś głównymi czynnikami bierności było przejście na emeryturę, choroba i niepełnosprawność oraz pełnienie obowiązków rodzinnych (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej 2016).

Dotychczas przeprowadzono wiele analiz dotyczących jakości życia osób starszych, ich zadowolenia z życia oraz zajmowanej po-

zycji w społeczeństwie. Jednak tylko nieliczni autorzy skupiają się na problemie dotyczącym ich aktywności i bierności zawodowej, a zwłaszcza zadowolenia z tych dwóch czynników. Dlatego też, autorzy niniejszej pracy postawili sobie za cel określenie czy wiek determinuje opinie seniorów na temat ich aktywności zawodowej i możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych.

Materiał i metody

W badaniu uczestniczyło 120 osób starszych zamieszkujących makroregion lubelski. Badaną populację dobrano w sposób celowy. Seniorzy byli w wieku od 60 do 87 lat, przy czym średnia wieku badanych wynosiła blisko 70 lat ($M=69,74$; $SD=7,00$). Ponad połowę analizowanej próby stanowiły kobiety (54,2%). Blisko trzy czwarte seniorów pochodziło z terenów podmiejskich (72,5%). W badanej grupie dominowały osoby żyjące w związkach małżeńskich (59,7%), które uzyskały zawodowe lub średnie wykształcenie (42,5%). Szczegółową charakterystykę socjo-demograficzną badanych przedstawiono w tabeli 1.

Przeprowadzając badania posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietową. Narzędzie badawcze stanowił *Indeks Jakości Życia Ferrans i Powers Wersja III Ogólna*, służący do oceny, jakości życia w formie ilościowej (Zielińska-Więczkowska, Kędziora-Kornatowska 2010). Indeks skupia się na wartościowaniu poziomu życia w odniesieniu do kwestii zdrowotno-funkcjonalnej, rodzinnej, psychologiczno-duchowej oraz socjo-ekonomicznej (Sokolnicka, Mikuła 2003). Narzędzie opatrzone autorską metryczką z pytaniami o czynniki socjo-demograficzne (wiek, płeć, miejsce zamieszkania, stan cywilny, wykształcenie).

Charakterystykę badanej populacji oparto na analizie rozkładów procentowych częstości występowania zmiennych jakościowych oraz na obliczeniu statystyk opisowych - średniej i odchylenia standardowego danych ilościowych. Mając na celu określenie czynników determinujących ocenę aktywności zawodowej oraz możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych badanych seniorów, przeprowadzono jednozmiennowe analizy regresji metodą wprowadzania. Z analiz wyłączono braki danych. Przyjęto graniczny poziom popełnienia błędu pierwszego rodzaju, polegający na odrzuceniu prawdziwej hipotezy zerowej mówiącej o braku różnic, bądź związków równy 0,05. Obliczenia statystyczne wykonano za pomocą programu *IBM SPSS 21*.

Wyniki

Spośród wszystkich seniorów 31 z nich pracowało, 89 przeszło na emeryturę bądź rentę. Respondenci, którzy byli zatrudnieni w 9,67% byli niezadowoleni z swojej pracy, 16,12% nieco zadowolony, 48,38% umiarkowanie zadowolony oraz 25,83% bardzo zadowolony. Z kolei osoby bierne zawodowo były w 2,25% umiarkowanie niezadowolony z przebywania na emeryturze/renty, 3,37% niezadowolony, 22,47% nieco zadowolony, 49,44% umiarkowanie zadowolony oraz 22,47% bardzo zadowolony. W odniesieniu do pytania dotyczącego zadowolenia seniorów z zaspokajania swoich potrzeb finansowych, jedynie 1,66% z nich było umiarkowanie niezadowolony, zaś największą grupę stanowili respondenci, którzy byli umiarkowanie zadowolony (36,66%) oraz nieco zadowolony (29,16%).

Mając na celu weryfikację hipotezy zakładającej, iż wiek determinuje opinie seniorów na temat ich aktywności zawodowej i możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych przeprowadzono analizy regresji, gdzie zmienną wyjaśniającą był wiek, a zmiennymi wyjaśnianymi - ocena wykonywanej pracy, ocena okresu przebywania na emeryturze oraz ocena zaspokojenia potrzeb finansowych. Wyniki przeprowadzonych obliczeń przedstawiono w tabeli 2.

W wyniku podjętych prac badawczych opracowano model, w którym zmienna wiek wyjaśnia 11% (R^2 skorygowane=0,11) wariacji zmiennej ocena okresu przebywania na emeryturze. Model jest prawidłowo dopasowany do danych, $F(1, 118)=11,98$, $p<0,001$, a uzyskane dane wskazują, że zależność pomiędzy predyktorem a zmienną zależną jest przeciętna i wprost proporcjonalna, $\beta=0,35$; $p<0,001$, co oznacza, iż wraz ze wzrostem wieku badanych seniorów wzrasta ich pozytywna ocena okresu przebywania na emeryturze. Z przeprowadzonych analiz wynika, że wiek badanych nie jest determinantem oceny wykonywanej pracy zawodowej oraz postrzeganych możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych, p n.i.

Dyskusja

Przez ostatnie lata wielu autorów podjęło się dyskusji dotyczącej zadowolenia z życia osób starszych. W głównej mierze skupiano się na ogólnej satysfakcji życiowej, satysfakcji ze stanu zdrowia, stosunków rodzinnych i pozycji społecznej. W literaturze przedmiotu zaznajomić się również można z analizami dotyczącymi zadowolenia seniorów z aktywności zawodowej, przejścia na emeryturę i związanej z tym procesem kondycji finansowej. Niemniej jednak, pomimo prowadzonych badań piśmiennictwo dotyczące omawianej kwestii jest wciąż ubogie.

Praca zawodowa w życiu każdego człowieka odgrywa niebagatelną rolę. Przede wszystkim stanowi podstawowe źródło zarobkowania, dzięki któremu zaspokajane są potrzeby różnego rzędu. Niemniej jednak stanowi również podłoże powołania, samorealizacji oraz spełnienia się w określonej roli. To właśnie praca warunkuje nasze miejsce w otaczającym społeczeństwie, określa nasze zadania życiowe oraz wyznacza przeszkody do pokonania (Bejma 2015). Analiza przeprowadzona przez autorów pozwoliła na wysunięcie wniosku, iż prawie trzy czwarte ankietowanych była zadowolona ze swojej pracy zarobkowej. Jednakże wiek nie wpływał zasadniczo na ocenę wykonywanej pracy. Podobne wyniki uzyskała Kowalska, która badała satysfakcję z pracy wśród kobiet pomiędzy 45 a 60 rokiem życia. Około 80% z nich była zadowolona z wykonywanej przez siebie pracy, pomimo tego, iż ponad połowa z nich uznała swoją pracę, jako bardzo stresującą (Kowalska 2010). Nieco mniej zadowolony ze swojej pracy byli pracownicy urzędów na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, gdyż stanowili tylko 41% badanego ogółu (Wołowska 2013). Odnosząc się do wpływu wieku na satysfakcję z pracy, Kalokerinos w swoich badaniach wyróżniła zewnętrzną i wewnętrzną satysfakcję z pracy. Określiła, że na zewnętrzną zadowolenie wpływa późniejszy wiek przejścia na emeryturę, a więc jak najdłuższe bycie aktywnym zawodowo (Kalokerinos 2015). Z kolei analiza Daviesa nie poparła powyższego stanowiska (Davies 2017).

Przejście na emeryturę dla wielu osób może stanowić sytuację trudną, która negatywnie oddziałuje na poczucie ogólnego dobrostanu. Jak podkreśla Pasik (Pasik 2007) „dla wielu ludzi jest

to sytuacja stresowa, związana z utratą dotychczasowego statusu zawodowego i materialnego, a także z utratą poczucia znaczenia, prestiżu oraz – czasami – z pojawieniem się poczucia bezużyteczności. Emerytura postrzegana była, jako „kryzys” starszego pracownika oraz czas strat - utrata roli pracy i innych zasobów (Henning 2016). Jednakże nie zawsze czas bierności zawodowej powoduje obniżenie poczucia własnej wartości. Wobec licznej części osób w wieku emerytalnym okres spoczynku zawodowego stanowi czas spokoju, relaksu, realizacji różnorodnych aktywności związanych z własnymi pasjami (Dziedzic 2015). Badania własne ukazały, iż znaczna część osób starszych była zdecydowanie zadowolona z faktu przejścia na emeryturę, a także wraz ze wzrostem wieku badanych seniorów wzrasta ich pozytywna ocena okresu przebywania na emeryturze. Z kolei badania Bonk i Retowskiego obrazują, iż słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku, którzy odczuwają korzyści związane z zakończeniem pracy zawodowej i przejściem na emeryturę doświadczają większych korzyści zdrowotnych (Bonk 2013). Interesującą analizę przeprowadziła Potoćnik, która miała na celu określenie wpływu przejścia na emeryturę na dobrostan psychiczny. Uzyskane rezultaty wykazały, iż osoby, które były niezadowolone z bycia na emeryturze cechowały się niższą kondycją psychiczną, w porównaniu z osobami zadowolonymi (Potoćnik 2013). Hershey natomiast określa, że osoby, które dobrowolnie przeszły na emeryturę odczuwały lepsze samopoczucie, a niżeli osoby które były zmuszone zaprzestania pracy (Hershey 2014) między innymi w związku ze swoim stanem zdrowia bądź z przyczyn związanych bezpośrednio z wykonywaną pracą (Calvo 2014).

Wnioski

Praca zawodowa i przejście na emeryturę może mieć zarówno negatywne jak i pozytywne oblicze wobec osób starszych. Pozostanie jak najdłużej aktywnym zawodowo może aprobowo oddziaływać na dobrostan psychiczny i fizyczny seniorów. Niemniej jednak stanie się osobą emerytowaną również może mieć przychylne odzwierciedlenie. Davis twierdzi, iż stosunek do pracy i stosunek do emerytury są odwrotnie powiązane ze sobą tak, że pracownik o wysokim zadowoleniu z pracy może mieć bardziej negatywne nastawienie do przejścia na emeryturę (Davies 2017). Analiza przeprowadzona w ramach niniejszego artykułu pozwala wysunąć następujące wnioski:

Wraz ze wzrostem wieku badanych seniorów wzrasta ich pozytywna ocena okresu przebywania na emeryturze.

Wiek badanych nie jest determinantem oceny wykonywanej pracy zawodowej oraz postrzeganych możliwości zaspokojenia potrzeb finansowych.

Bibliografia

1. Bejma U., (2015) *Praca jako wartość w życiu człowieka. Wybrane aspekty*. „Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej” 15(4): 47-73.
2. Błędowski P., Szatur-Jaworska B., Szweda-Lewandowska Z., i wsp., (2012) *Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce*, Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.
3. Bonk E., Retowski S., (2013) *Emerytura — ulga czy udręka? Postrzeżenie emerytury na przykładzie słuchaczy Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, „Gerontologia Polska” 21(1): 25-31.
4. Calvo, E., Sarkisian N., (2014) *Retirement and well-being: Examining the characteristics of life course transitions. Working Paper 2*, Public Policy Institute at Universidad Diego Portales, Santiago, Chile.
5. Davies EMM., Van der Heijden BIJM., Flynn M., (2017) *Job Satisfaction, Retirement Attitude and Intended Retirement Age: A Conditional Process Analysis across Workers' Level of Household Income*, „Front Psychol.” 8: 891.
6. Dziedzic M., (2015) *Satysfakcja z życia, samoocena i poziom odczuwanego stresu u osób w okresie późnej dorosłości uczęszczających na Uniwersytet Trzeciego Wieku*, „Kwartalnik Naukowy” 2(22): 277-289.
7. Główny Urząd Statystyczny., (2017) *Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2015 roku*, Warszawa-Bydgoszcz: Urząd Statystyczny w Bydgoszczy.
8. Henning G., Lindwall M., Johansson B., (2016) *Continuity in Well-Being in the Transition to Retirement*, „GeroPsych” 29: 225-237.
9. Hershey DA., Henkens K., (2014) *Impact of Different Types of Retirement Transitions on Perceived Satisfaction with Life*, „Gerontologist” 54(2): 232-244.
10. Mandrzejewska-Smól I., (2014) *Aktywność zawodowa osób starszych na współczesnym rynku pracy*, „Problemy Profesjologii” 2.
11. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej., (2016) *Osoby powyżej 50 roku życia na rynku pracy w 2015 roku*, Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Departament Rynku Pracy Wydział Analiz i Statystyki.
12. Kalokerinos EK., von Hippel C., Henry JD., (2015) *Job attitudes are differentially associated with bridge employment and phased retirement among older Australian employees*. „Work Aging Retir” 1: 190-201.
13. Kowalska M., Marcinkowska U., Joško J., (2010) *Satysfakcja z pracy zawodowej a jakość życia kobiet w wieku 45-60 lat w woj. śląskim*. „Medycyna Pracy” 61(3):277-285.
14. Pasik M. (2007) *Poczucie koherencji a zadowolenie z życia u kobiet i mężczyzn na emeryturze*, „Acta Universitatis Lodzianis, Folia Psychologica” 11: 67- 79.
15. Potoćnik K., Tordera N., Peiró JM. (2013) *Truly Satisfied With Your Retirement or Just Resigned? Pathways Toward Different Patterns of Retirement Satisfaction*, „J Appl Gerontol” 32 (2): 164-87.
16. Sokolnicka H., Mikuła W., (2003) *Metody oceny jakości życia mające zastosowanie w medycynie*. „Medycyna Rodzinna” 3-4: 129-131.
17. Wołowska A., (2013) *Satysfakcja z pracy i jej wyznaczniki a poczucie jakości życia urzędników*, „Rocznik Andragogiczny” 20: 119-132.
18. Zielińska-Więczkowska H., Kędziora-Kornatowska K., (2010) *Determinanty satysfakcji życiowej w późnej dorosłości – w świetle rodzimych doniesień badawczych*, „Psychogeriatrya Polska” 7(1): 11-16.